

Ключевые слова: художественное языкомышление, дискурс, интердискурсивность, ассоциативно-смысловое поле.

Bondarenko A. Ukrainian artistic Language and XX century western European philosophy in the aspect of interdiscursiviti.

The article addresses the problem of modelling interdiscursive paradigms between literature and philosophy based on the structure of semantic stereotypes. The paper departs from theories of discourse analysis and associative field within which concepts of discourse, preconstruct, textual and intertextual associative field have been elaborated. The following research methods are employed in the article: content analysis, modelling, conceptual analysis and introspection.

Key words: linguistic thinking, discourse, interdiscursivity, associative field.

Надійшла до редакції 10.09.09

Прийнято до друку 04.11.09

УДК 811.111'373.2

С. В. Левочкіна

СЕМАНТИКА ВЛАСНИХ НАЗВ

У статті надано огляд різних точок зору на семантику онімів, або власних назв. Характеризуючи значення власної назви як інформацію про індивідуальний об'єкт (референт), автор пропонує розмежовувати унікальну та контекстуальну специфічність такого об'єкта. Значення назв унікально-специфічних об'єктів (Україна, Київ, Тарас Шевченко, Тарас Бульба) є незмінним і належить до плану мови. Значення назв контекстуально-специфічних об'єктів (Тетяна, Іван) є змінним і належить до плану мовлення. У першому випадку власна назва виконує репрезентативну функцію, у другому – дійктичну. Перетворення референта з контекстуально залежного на контекстуально незалежний і навпаки спричиняє семантичні зміни, аналогічні онімізації і апелятивації.

Ключові слова: власна назва, референтне значення, унікально-специфічні і контекстуально-специфічні референти, онімізація, апелятивація.

Сучасна ономастика, сформована як окрема мовознавча дисципліна в 30-х роках минулого століття [14, 437], розглядає широке коло проблем, які стосуються власних назв (ВН). На сучасному етапі розвитку мовознавства у фокусі уваги перебуває дослідження семантики мовних і мовленнєвих одиниць. Відповідно, в ономастиці набуває актуальності питання стосовно значення ВН. Це питання, поставлене ще за часів формування ономастики як самостійної галузі, і донині не має однозначної відповіді. Метою цієї статті є аналіз різних підходів до визначення семантики ВН і пошук такого її трактування, яке узгоджується з фактичними даними і є прийнятним для застосування на рівні дальших концептуальних узагальнень.

З урахуванням формальних ознак ономастичних одиниць, термін „власна назва” має широке та вузьке трактування. У широкому розумінні, ВН – це будь-яке слово або група слів, що позначає об'єкт (людину, місце тощо) і пишеться з великої літери [25, 125]. Широке визначення ВН було запропоноване ще у працях філософів. Зокрема, Т. Гоббс відносив до ВН не лише окремі слова, але й „дескрипції”, тобто розгорнуті вирази, що характеризують певні ознаки об'єкта [див. 17, 226]. У вузькому розумінні, власні назви –

це слова, що утворюють один із розрядів іменникового класу. Відповідно до вузького і широкого трактування ВН за ознаками їх форми, в англomовних лінгвістичних студіях вживаються терміни *proper noun* (власний іменник) і *proper name* (власна назва). Перший термін позначає ВН, представлену одним словом, тоді як другий застосовують до ВН, що складаються з декількох слів і функціонують як граматичне ціле (один член речення) [28, 3]. Більш універсальним є широке розуміння ВН як будь-якої номінативної одиниці (слова або словосполучення), що пишеться з великої літери і позначає певний об'єкт. Дефініція ВН потребує також і з'ясування специфіки цього об'єкту, яке є предметом дискусій з приводу семантичних ознак онімів.

Як свідчить аналіз робіт, присвячених ВН, особливості їх семантики визначаються такими взаємопов'язаними факторами, як індивідуальність й одиничність позначеного об'єкта, а також специфіка функції, виконуваної ВН у мовленні. Розглянемо ці питання у тій послідовності, яка, на нашу думку, дозволяє з'ясувати суть численних і доволі різнопланових спостережень науковців стосовно семантики ВН.

Індивідуальність об'єктів, позначених ВН, вважається основною рисою, за якою вони відрізняються від апелятивів – слів, які не є онімами. При цьому зміст терміну „апелятив” є ширшим за зміст терміну „загальна назва”, що стосується лише іменників. За визначенням „Великого енциклопедичного словника”, ВН є „словом, словосполученням чи реченням, яке слугує для виділення названого ним об'єкту з низки подібних шляхом індивідуалізації та ідентифікації цього об'єкту” [14, 473]. У трактуванні Ю.М. Лотмана це визначення набуває соціальної значущості: користування ВН і пов'язане з цим виокремлення індивідуальності, самобуття окремої особистості як основи її цінності для „іншого”, „інших” постає важливим проявом природи людини, що відрізняє її від тваринного світу [12, 36]. Проте поняття індивідуалізації, або специфічності, застосоване до ВН, виявляється, на нашу думку, неоднозначним у зв'язку з можливістю існування двох типів „індивідуальних” об'єктів. Об'єкти першого типу можна визначити як *унікально-специфічні*. Ім'я такого об'єкта не застосовується до інших об'єктів, і в будь-якому контексті воно активує ту ж саму „унікальну” інформацію. Прикладами є ВН-топоніми (*Україна, Київ*), астроніми (*Чумацький Шлях, Сонце, Земля*), міфоніми (*Зевс, Афродіта*) тощо. Об'єкти ж другого типу можна визначити як *контекстуально-специфічні*. Ім'я такого об'єкта може бути застосоване до інших об'єктів, що належать до певного семантичного класу (наприклад, «людина жіночої / чоловічої статі»). Індивідуальність, специфічність інформації, активованої ВН, залежить від конкретного контексту, від ситуації мовлення, в якій застосовується онім. Типовим прикладом є антропоніми (*Тетяна, Іван*): специфічність інформації про Тетяну чи Івана зумовлена вказівкою на конкретного носія цього імені.

З поняттям „індивідуальності”, специфічності інформації, активованої ВН, пов'язане поняття **одиничності** названого об'єкту. О. І. Фоякова визначає ВН як “універсальну функціонально-семантичну категорію іменників, особливий тип словесних знаків, які призначені для виділення й ідентифікації одиничних об'єктів (істот і неістот) та які виражають одиничні поняття і загальні уявлення про ці об'єкти в мові, мовленні й культурі народу” [21, 21]. Однак слід пам'ятати, що інформація про такі одиничні об'єкти може бути унікально-специфічною і контекстуально-специфічною. У першому випадку ми маємо справу зі специфікою і самого об'єкта, і його назви. У другому випадку – лише зі специфікою об'єкта. Цим пояснюється опір формам множини, який чинять назви унікально-специфічних об'єктів (пор. *?України, ?Київи*), і легкість утворення форм множини для назв контекстуально-специфічних об'єктів (*Тетяни, Івани*). Як справедливо зазначає Д.І.Руденко [17, 220], вживання таких ВН у множині просто вирізняє групу

людей, що носять однакове ім'я (Тані, Наташі, Вані), але не сприяє ототожненню самого об'єкта. Необхідною передумовою пізнавального ототожнення об'єкта із самим собою є його окремість, відокремленість від іншого світу, можливість бути усвідомленим в якості „одиночного”, „індивідуального”.

Як і поняття „індивідуальність”, поняття „одиночність”, застосоване до ВН, не є однозначним. На думку О. В. Суперанської, належність слова до ВН не зумовлена виключно одиночністю конкретного позначуваного об'єкта (одиночність індивідуальна). До ВН належать і таксономічні назви категорій об'єктів (одиночність категоріальна) [19, 7-8]. Такі таксономічні назви вживаються в однині (англ. *Generic singular*) для позначення всіх представників даного виду або роду [19, 14]. Цілісні категорії або групи об'єктів, що мають ВН (типу *Homo Sapiens*), є унікально-специфічними. ВН на позначення категоріальної одиночності зближуються із загальними назвами зі збірним значенням – іменниками на позначення цілісної сукупності однорідних предметів.

Усвідомлення того, що мається на увазі під „індивідуальністю”, специфічністю інформації, дозволяє зрозуміти суть полеміки стосовно **функції**, виконуваної ВН у мовленні, і взагалі стосовно наявності в них свого значення. Як відомо, номінативні мовні знаки при їх застосуванні в мовленні виконують репрезентативну та дійкличну функції. Про репрезентативну функцію йдеться тоді, коли мовна одиниця, застосована в різних контекстах, активує одну і ту ж саму інформацію, яку вважають *мовним значенням* цієї одиниці. Якщо ж інформація, активована мовною одиницею, є контекстуально залежною, тобто в різних контекстах вона є різною, говорять про дійкличну (вказівну) функцію мовної одиниці [5, 128] і про наявність у неї лише контекстуального, *мовленнєвого, або функціонального, значення* та відсутність значення, що зберігається в мовній системі. Типовими дійкличними одиницями є займенники.

Питання про функції і значення ВН спочатку виникло у філософії мови, де воно розглядалося в контексті теорії прямої референції і теорії дескрипцій (дескриптивної референції).

Теорія прямої референції бере початок з робіт Дж. Ст. Мілля (“Система логіки”, 1843), який виокремлював три групи мовних виразів: “визначені описи”, “загальні назви” і “власні назви”. Одиниці перших двох груп вказують на референти і мають значення. Власним же назвам притаманна тільки референція: вони співвідносяться зі своїми референтами лише фонетично не мають закріпленого за ними значення. За таких умов ВН вважаються спареними асоціатами: ім'я пов'язане з референтом лише шляхом примітивної асоціації з ним [див. 24, 164]. Основою диференціації лексики вчений вважав протиставлення конотації і денотації (референції – С.Л.). Конотативні, загальні назви мають певний зміст (концепт, сигніфікат) і при цьому співвідносяться з предметом дійсності, або денотатом. Неконотативні ж, власні назви є лише денотативними одиницями, називають предмети без імплікації їх атрибутів [див. 2, 11]. Тобто, за твердженням Дж.Ст. Мілля, власна назва – це знак, що вказує на свій референт, але ніяким чином його не характеризує [див. 13, 29]. Звідси, заперечувалося існування значення у ВН, вони визнавалися асемантичними, і їх функція зводилася до вказівної [див. 17, 229].

Розвиваючи думки Дж. С. Мілля, С. Кріпке, автор теорії прямої референції, стверджує, що ВН вказують на сутнісні характеристики об'єктів, не будучи при цьому дескрипціями цих об'єктів. Ім'я отримує „перше хрещення” шляхом вказівки на його носія, а потім початкове значення передається від покоління до покоління. Своє трактування ВН С. Кріпке поширює і на слова, що позначають „природні види” (*вода, золото, кінь* тощо). При цьому дослідник вирізняє жорсткі десигнатори, тобто імена, які вказують на той самий референт у будь-якому з „можливих світів” (наприклад, *Pісчард*

Ніксон, корінь квадратний із 25 і т.п.) та нежорсткі десигнатори, або дескрипції, які в контрфактичних ситуаціях (тобто в інших „можливих світах”) не позначають один і той самий об’єкт (наприклад, *винахідником біфокальних окулярів* може за інших обставин опинитися і не Б.Франклін) [див. 7, 136-137].

Б. Рассел, автор теорії дескрипцій, вважав, що дійсно реальними є лише прості, доступні у перцепції властивості і відношення, притаманні конкретним, індивідуальним сутностям – фізичним предметам й істотам, включаючи людей. Конкретні предмети й істоти (те, що ми звикли позначати за допомогою ВН) є комплексами, пучками простих якостей, реальних універсалій, доступних безпосередньому сприйняттю. Перцептивні ознаки представлені у дескрипціях – пропозиціях і пропозиційних функціях, які є ні чим іншим, як мовними виразами [див. 4, 343-344]. За Б. Расселом, ВН зв’язують мову з реальністю: ВН позначає (designates) конкретну людину або іншу одиничну сутність через проміжні описи властивих їй рис [15, 96]. Тобто, значення ВН представлене не вказівкою на індивід (референт), а дескрипцією характерних рис індивіда. Дж. Серль і П.Стросон вважали значенням ВН не одну дескрипцію, а їх кластер як критерій того, що іменованний об’єкт є унікальним, одиничним у своєму роді [див. 17, 229]. Поділяючи цю точку зору, П.Сюрен зазначає, що характерні риси сприяють вирізненню унікального індивіда з метою референції за умови, що такі властивості відомі як мовцю, так і слухачу [27, 380].

Згадані вище філософські концепції полемізують одна з одною, пропонуючи різні підходи до побудови загальної теорії пізнання. Проте в плані визначення змісту ВН вони, на наш погляд, можуть бути визнані такими, що доповнюють одна одну. Згідно з теорією прямої референції, ВН вказує на конкретний цілісний об’єкт. Згідно з теорією дескрипцій, інформація про цей об’єкт надається шляхом опису його індивідуальних ознак. Суперечність, як нам вважається, виникає за умови визнання ВН жорсткими десигнаторами. ВН типу *Річард Ніксон*, які, за нашим визначенням, іменують унікально-специфічні об’єкти, співвідносяться з одним і тим самим референтом у будь-якому з „можливих світів” і дійсно є жорсткими десигнаторами. Проте ВН типу *Тетяна* чи *Іван*, що вказують на контекстуально-специфічні об’єкти, співвідносяться з різними сутностями у різних „можливих світах” і є тим самим нежорсткими десигнаторами.

Філософські трактування ВН мали вплив на думки лінгвістів, які також висловлювали різні точки зору з приводу питання щодо значення ВН.

У дослідженнях в галузі ономастики зазвичай вважається, що ВН виконують у мовленні дейктичну (вказівну) функцію і не мають сталого значення, що закріплене за ними у мові. Таку думку поділяють, зокрема, О. О. Реформатський [16], А. Лерер [26] та ін. За твердженням А. Гардінера, до ВН відноситься слово або група слів, що вживаються для ідентифікації об’єкта або об’єктів, з яким (якими) ВН співвідноситься за допомогою її відмітної звукової форми і без будь-якого значення, властивого цій формі із самого початку, або набутого словом шляхом асоціації з названим об’єктом або об’єктами [25, 125]. Визначаючи ВН як член класифікаційної системи номінації, Т. В. Топорова [20, 6] підкреслює, що оніми, що позначають індивідуальних осіб і предмети, позбавлені конотації, тобто “здатності набувати певних ознак”.

Інші мовознавці (С. Д. Кацнельсон [9], О. В. Суперанська [19], та ін.), визнаючи відсутність у ВН мовного значення, наголошують на існуванні у них мовленнєвого значення. У мовленні ВН позначає певне конкретне поняття, проте воно є непостійним, ситуативним. Тому семантична структура ВН може змінюватися залежно від ситуації та контексту. У мовленні ВН застосовуються не лише для ідентифікації, але й для характеристизації об’єктів. Характеризація пов’язана з певною більш або менш докладною дескрипцією [23, 16]. За твердженням Х. Джозефа, ВН має навіть більше значення, ніж

загальна назва, адже значення ВН є більш конкретним [див. 3, 12-13]. Крім того, оскільки ВН є явищем більш соціальним, ніж загальна назва, у структурі значення ВН є як лінгвальні, так і екстралінгвальні компоненти: естетичний, афективний, морально-оцінний і соціально-оцінний [6, 70]. Послугуючись термінами семіотики, можна сказати, що ВН, застосована в мовленні, має більший обсяг інтенціоналу (інформаційної насиченості), ніж загальна назва.

Нарешті, існує точка зору, за якою ВН має і мовне, і мовленнєве значення (Л.М.Щетинін [22], Ю. А. Карпенко [8] та ін.). Мовне значення включає незмінну інформацію про різні семантичні класи, до яких належить сутність, позначувана ВН. На підставі таких семантичних класів виділяються різні групи онімів – антропоніми (імена людей), зооніми (клички тварин), топоніми (назви географічних об'єктів), астроніми (астрономічні назви). До цих традиційних груп додаються ВН – фітоніми (назви рослин), гідроніми (назви водних об'єктів), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (імена об'єктів матеріальної культури – газет, журналів, готелів, кораблів тощо). Крім того, у складі ономастикону як сукупності онімів певної мови виокремлюють релігоніми (імена об'єктів, що існували в минулому та тих, що існують нині), теоніми і міфоніми (імена вигаданих об'єктів) [14, 473; див. також 25]. Назви місяців і днів тижня (хрононіми) можуть включатися або не включатися [28, 3] до складу ВН. В останні десятиріччя до поля зору дослідників потрапляють такі нетрадиційні групи онімів, як назви будинків, назви підприємств (ергоніми), комп'ютерних файлів тощо.

Зазначені вище точки зору не є, на наш погляд суперечливими, адже вони доповнюють одна одну, і з ними можна погодитися, якщо мова йде про ВН, що є „нежорсткими десигнаторами”, тобто позначеннями контекстуально-специфічних об'єктів. Водночас, особливості ВН, які є „жорсткими десигнаторами”, тобто назвами унікально-специфічних об'єктів, (а такі оніми утворюють більшість зі згаданих вище семантичних груп), залишаються дещо неузгодженими із твердженням про наявність у ВН лише перемінного мовленнєвого значення. Інформація, активована такими онімами (*Україна, Зевс, Homo Sapiens* тощо), стосується індивідуального одиничного або групового об'єкта, який залишається контекстуально незмінним. Цей факт можна узгодити з існуючими трактуваннями семантики власної назви, якщо взяти до уваги зміст понять „референт”, „денотат” і „сигніфікат”.

У семіотичному тлумаченні *референт* – це одиничний (індивідуальний, конкретний – С.Л.) предмет, а *денотат* – це клас ідентичних предметів [11, 72]. І референт, і денотат є тими позамовними сутностями, з якими співвідноситься знак. Фактично, йдеться про дві модифікації денотата – актуальний і віртуальний денотат. Для їх розрізнення вживаються терміни референт і денотат відповідно [10, 58]. На відміну від (віртуального) денотату, яким є певний клас предметів або ситуацій, сигніфікат мовного виразу – це не сам клас, а ті властивості, на підставі яких предмети / ситуації поєднані у даний клас та протиставлені членам інших класів [10, 59]. Сигніфікат – це сукупність ознак класу предметів. Денотат і сигніфікат співвідносяться як обсяг і зміст поняття. Для „побутових” понять сигніфікатом є сукупність ознак, що сприймаються інтуїтивно і входять до складу „типізованого уявлення про клас предметів” [11, 72–73]

ВН, що завжди іменує індивідуальний (одиничний або груповий) об'єкт, має **референтне значення**. Відповідно до специфіки об'єкта, що іменується, референтне значення ВН може бути *контекстуально незалежним* (референт є унікальним і незмінним) або ж *контекстуально залежним* (референт змінюється в різних контекстах). І в тому, і в іншому випадку референтне значення залишається інформаційно насиченим (має значний обсяг інтенціоналу), і до його складу входить категоріальна гіперсема, пов'язана з класом

об'єктів, до якого належить референт. Ця гіперсема завжди залишається постійною, мовною складовою референтного значення. Інша ж інформація, представлена в референтному значенні, може належати як до плану мови (у разі контекстуальної незалежності значення), так і до плану мовлення (у разі контекстуальної залежності значення).

У підсумку, беручи до уваги різнопланові семантичні характеристики ВН, можна дати їй таке визначення. ВН є іменем конкретного, індивідуального референта – одиничного або групового (категоріального) об'єкта. Якщо референт є незмінним, унікально-специфічним, ВН виконує номінативну функцію; якщо ж у різних випадках використання ВН її референт є змінним, ВН виконує дейктичну (вказівну) функцію. У першому випадку референтне значення ВН належить до плану мови, у другому – до плану мовлення. Але в обох випадках це значення є інформаційно насиченим, тобто має значний обсяг інтенціоналу. Водночас, поняття про референт, активоване ВН, має нульовий екстенціонал, тобто це поняття асоціюється тільки з даним референтом і не поширюється на будь-які інші об'єкти зовнішнього світу. Ці ознаки ВН відрізняють її від апелятива.

Основним критерієм розрізнення ВН і апелятива вважається об'єктивно існуюча індивідуальність сутності, позначеної ВН. На відміну від сутності, позначеної апелятивом, ВН не утворює категорії як класу об'єктів зі спільними (подібними) ознаками. У працях філософів-матеріалістів Т. Гоббса і Дж. Локка ВН визначаються через поняття „індивідуальне”, а апелятиви (загальні назви) – через поняття „загальне” [див. 17, 226]. ВН є індивідуалізаторами, тоді як апелятиви – класифікаторами. ВН розрізняють однорідні об'єкти, а загальні – об'єднують [8, 49]. За спостереженням В. Бланар, у значенні ВН поєднуються загальні і специфічні ознаки, що виявляються, з одного боку, при конфронтації з апелятивами, а з іншого – в онімічному контексті [1, 13]. Поєднання загальних і специфічних ознак має місце і у значенні апелятивів (загальних назв). Проте для ВН і апелятивів це поєднання носить різний характер. У семантиці і онімі, і апелятива „загальним” є інформація про той семантичний клас (розряд), до якого належать позначувані ними об'єкти. Однак „специфічне” є різним: для ВН це референтне значення як інформація про конкретний індивідуальний об'єкт; для апелятива це сигніфікативне значення як інформація про будь-який об'єкт, що є членом класу.

Якщо ВН має тільки референтне значення, якому властивий нульовий обсяг екстенціоналу, то апелятив має денотативне значення, тобто асоціюється з класом ідентичних сутностей, і є ім'ям будь-якого члена цього класу; денотативне значення має не-нульовий обсяг екстенціоналу. Обсяг екстенціоналу залежить від інтенціоналу (інформативності) денотативного значення: конкретніше значення поширюється на вужче, а абстрактніше – на ширше коло об'єктів. Конкретність і абстрактність денотативного значення апелятива залежить від сигніфікату – сукупності ознак класу предметів. Для референтного значення ВН поняття сигніфікату є нерелевантним.

Як знак індивідуального, невідтворюваного референта, ВН не має граматичної форми множини. Апелятив (загальна назва), як знак відтворюваного референта, може мати граматичну форму множини.

Згідно з функціональним підходом, іменування за своєю суттю є близьким до вказівки. Отже, власні, індивідні імена є переважно іменами (порівн. поняття „індивідного імені” у Д.І. Руденко [17]). ВН іменують речі і – як наслідок – можуть іменувати поняття про ці речі, їх концепти. Загальні назви віддаляються від вказівки і, отже, від іменування [18, 15]. Це розходження було помічено ще середньовічними схоластами і виражено у тезі: *Nominantur singularia sed universalia significantur* – Іменується одиничне, а загальне позначається [див. 18, 15]. Таким чином, власним назвам притаманна функція іменування-референції, а апелятивам – функція означування-сигніфікації.

Розмежовуючи ВН та апелятиви, лінгвісти водночас говорять про їх взаємопов'язаність, яка проявляється у процесах апелятивації (переходах власних назв у загальні) та онімізації (утворенні ВН від апелятивів). Процеси, схожі на онімізацію та апелятивацію відбуваються, на нашу думку, у межах самого класу онімів. Практика використання ВН свідчить про рухомість границі між мисленневими уявленнями про унікально-специфічний і контекстуально-специфічний об'єкти. З одного боку, назва контекстуально-специфічного об'єкту може стати назвою унікально-специфічної сутності, що є насамперед характерним для антропонімів – імен відомих у суспільстві реальних людей або літературних героїв, типу *Тарас Шевченко, Наполеон, Дон Кіхот*. З іншого боку, може відбуватися і зворотний процес: ім'я унікально-специфічної сутності поширюється на інші референти. Воно стає „прецедентним”, тобто активована ним унікальна інформація починає мислитися як сигніфікат – ознака або ознаки, що лягають в основу створення понятійної категорії, співвіднесеної із класом об'єктів (денотатом). За словами Д. І. Руденка [17, 220], множина ВН може трактуватися як розвиток якісно характеризуючих („поняттєвих”) смислів, при цьому ім'я розглядається як символ, точніше, „зразок” деякої притаманної йому властивості, якою володіють і інші об'єкти (*Пушкіни, Шекспіри, Дон-Жуани, Ноздрьови*).

Таким чином, ВН мають референтне значення, позначаючи контекстуально незмінні або контекстуально змінні сутності. Контекстуальна незмінність сутності зумовлює приналежність назви до плану мови, контекстуальна ж змінність сутності визначає її приналежність до плану мовлення. Визнання такої “двоїстості” ВН, що витікає із емпіричних фактів, знімає теоретичне протистояння між прибічниками “мовного” і “мовленевого” статусу ВН. Урахування природи значення ВН є необхідною складовою їх дальших досліджень, зокрема у галузі когнітивної теорії номінації. Так, наприклад, лінгвокогнітивний аналіз “прмовистих” ВН, застосованих у художньому тексті, передбачає з'ясування референтного значення оніма, побудову концептуальної структури цього значення і виокремлення тієї її частини, яка стає ономазіологічною моделлю ВН.

Література

1. Бланар В. Дистрибуция антропонимических моделей / Бланар В. // Перспективы развития славянской ономастики ; под. ред. А. В. Суперанской. – М. : Наука АН СССР ИЯ, 1980. – С.13–21.
2. Блох М. Я. Имена личные в парадигматике, синтагматике и прагматике / М. Я. Блох, Т. Н. Семенова. – М. : Готика, 2001. – 196 с.
3. Бондалетов В. Д. Русская ономастика : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. № 2101 “Русский язык и литература” / Василий Данилович Бондалетов. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
4. Васильченко А. А. Реализм Бертрана Рассела / Васильченко А. А. // Рассел Б. Философский словарь разума, материи и морали ; пер. с англ. – К. : Port Royal, 1996. – С. 342–347.
5. Виноградов В. А. Дейксис / Виктор Алексеевич Виноградов // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [Гл. ред. В.Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – С. 128.
6. Горбаневский М. В. К проблеме семантики имени собственного / Михаил Викторович Горбаневский // Лингвистическая семантика и логика. – М., 1983. – С.68–81.
7. Грязнов А. Ф. Крипке / Грязнов А. Ф. // Современная западная философия. Словарь / [сост. В. С. Малахов, В. П. Филатов]. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1991. – С. 136–137.

8. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе / Юрий Александрович Карпенко // *Onomastika*. – Warszawa. – 1986. – Rocznik XXXI. – S. 5–22.
9. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / Соломон Давидович Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
10. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : учеб. пособие / Ирина Михайловна Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
11. Левицкий В. В. Семасиология / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : НОВА КНИГА, 2006. – 512 с.
12. Лотман Ю. М. Семиосфера / Юрий Михайлович Лотман. – Санкт-Петербург : «Искусство – СПб», 2004. – 703 с.
13. Лукин В. А. Художественный текст. Основы лингвистической теории и элементы анализа / Владимир Алексеевич Лукин. – М. : Ось-89, 1999. – 192 с.
14. Подольская Н. В. Ономастика / Подольская Н. В. // *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / [Гл. ред. В.Н.Ярцева]. – 2-е изд. – Большая Российская энциклопедия, 2000. – С.346–347.
15. Рассел Б. Человеческое познание: его сфера и границы / Бертран Рассел. – К. : «Ника-Центр», «Вист-С», 1997. – 356 с.
16. Реформатский А. А. Введение в языкознание / Александр Александрович Реформатский. – М., 1967. – 216 с.
17. Руденко Д. И. Имя в парадигмах «философии языка» / Дмитрий Иванович Руденко. – Харьков : Основа ХГУ, 1990. – 229 с.
18. Степанов Ю. С. В трехмерном пространстве языка / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Наука АН СССР ИЯ, 1985. – 335 с.
19. Суперанская А. В. Аpellатив – Онома / Александра Васильевна Суперанская // *Имя нарицательное и собственное* / Ред. А. В. Суперанская. – М. : Наука АН СССР ИЯ, 1978. – С. 5–33.
20. Топорова Т. В. Культура в зеркале языка : древнегерманские двучленные имена собственные / Топорова Т. В. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 253с.
21. Фонякова О. И. Имя собственное в художественном тексте / Ольга Ивановна Фонякова. – Л. : Ленинградский ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени государственный ун-т, 1990. – 104 с.
22. Щетинин Л. М. Переход собственных имен в нарицательные как способ расширения словарного состава языка (на материале английских фамильных имен) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Л. М. Щетинин. – М., 1962. – 171 с.
23. Algeo John. On Defining the Proper Names / John Algeo. – Gainesville : University of Florida Press, 1973. – v +94 p.
24. Carroll J. M. What’s in a Name? An Essay in the Psychology of Reference / John M. Carroll. – NY : W. H. Freeman and Company, 1985. – ix + 204 p.
25. Gardiner A. The Theory of Proper Names / Alan Gardiner. – London, NY, Toronto : Oxford University Press. Geoffrey Cumberlege, 1954. – viii + 76 p.
26. Lehrer A. Names and Naming: Why We Need Fields and Frames / Adrienne Lehrer // *Frames, Fields and Contrasts. New Essays in Semantic and Lexical Organization* / Ed. by Adrienne Lehrer, Eva Feder Likkay. – Hillsdale, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1992. – P. 143–170.
27. Seuren P. A. M. Western Linguistics: an Historical Introduction / Peter A. M. Seuren. – Oxford : Blackwell Publishers, 1998. – 570 p.

28. Valentine T. *The Cognitive Psychology of Proper Names. On the Importance of Being Ernest* / Tim Valentine, Tim Brennen, Serge Bregart. – London and NY : Routledge, 1996. – xiii +212 p.

С. В. Левочкина Семантика имен собственных.

В статье дан обзор разных точек зрения на семантику онимов, или имен собственных. Характеризуя значение имени собственного как информацию об индивидуальном объекте (референте), автор предлагает разграничивать уникальную и контекстуальную специфичность такого объекта. Значения имен уникально-специфических объектов (Украина, Киев, Тарас Шевченко, Тарас Бульба) являются неизменными и принадлежат к плану языка. Значения имен контекстуально-специфических объектов (Татьяна, Иван) являются переменными и принадлежат к плану речи. В первом случае имя собственное выполняет репрезентативную функцию, во втором – дейктическую. Превращение референта из контекстуально зависимого в контекстуально независимый и наоборот приводит к семантическим изменениям, аналогичным онимизации и апеллятивации.

Ключевые слова: имя собственное, референтное значение, уникально-специфические и контекстуально-специфические референты, онимизация, апеллятивация.

S. V. Levochkina Semantics of Proper Names

This paper analyses different views as to the meaning of onyms, or proper names. The author, who defines the meaning of a proper name as information about an individual object (referent), suggests differentiating between unique and contextual specificity of such an object. The meanings of names given to unique objects (Ukraine, Kyiv, Taras Shevchenko, Taras Bulba) are invariable, and they belong to the plane of language. The meanings of names given to contextually specific objects (Tetyana, Ivan) are variable, and they belong to the plane of speech. In the first case, a proper name performs the representational function; in the second case, it performs the deictic function. Conversion of the contextually dependent referent into a contextually independent one and vice versa triggers semantic changes similar to those that accompany interplay of common nouns and proper names.

Key words: proper name, referential meaning, unique and contextually specific referents, interplay of common nouns and proper names.

Надійшла до редакції
Прийнято до друку

УДК 81'37

О. С. Колесник

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МІФОЛОГІЧНИХ ПРОСТОРІВ

У статті окреслюються контури міфологічного простору, визначаються особливості будови концептів-міфологем і міфологічних сценаріїв, а також етнокультурні особливості мовних засобів їх утілення.

Ключові слова: міфологічний простір, концепт-міфологема, сценарій, фрейм

Орієнтація сучасних мовознавчих студій, що вписуються у когнітивно-дискурсивну парадигму [1; 7; 12], на виділення ментальних структур, що становлять підґрунтя одиниць мови та мовлення, визначає актуальність зіставного дослідження засобів вербалізації